

B.A.L. 6771

UNIVERSITATEA „REGELE FERDINAND I”
CLUJ—SIBIU

SEMINARUL DE ISTORIA LITERATURII ROMÂNE MODERNE

I

STUDII LITERARE

DIRECTOR

D. POPOVICI

BCU Cluj / Central University Library Cluj

EXTRAS

MEMORILE LUI GEORGE BARIȚIU

DE

O. BOIȚOȘ

SIBIU

TIPOGRAFIA „CARTEA ROMANEASCĂ DIN CLUJ”

1942

DIN PUBLICAȚIILE AUTORULUI

ISTORIE LITERARA

- Activitatea lui Slavici la „Tribuna“ din Sibiu.* Cluj, 1927, in —8°, 78 p.
- Paul Bataillard, un ami oublié d'Edgar Quinet.* In „Revue d'Histoire Littéraire de la France“ (Paris), 1932, p. 204—235.
- Bibliografiile românești ale lui Ubicini.* Cluj, 1932, in —8°, 78 p.
- Teatrul lui Cehov.* Extras din „Familia“ (Oradea), 1937, in —8°, 27 p.
- Periodice ardeleni în răstimp de o sută de ani.* Extras din „Gazeta Ilustrată“ (Cluj), 1938, in —4°, 11 p.
- Ion Ghica, Amintiri din pribegia după 1848.* Ediție nouă în colecția „Clasicii Români Comentati“. Craiova, 1940, 3 vol. in —8°, 221+331+267 p.
- Slavici și Italia.* Extras din vol. „Omagiu profesorului Ioan Lupăș“. București, 1941, in —8°, 16 p.

ISTORIE POLITICA

- Paul Bataillard et la Révolution roumaine de 1848.* Paris, 1930, in —8°, 158 p.
- Une correspondance française concernant le Congrès de Berlin (1878).* București, 1931, in —8°, 60 p.
- Contribuții la istoria misiunii lui A. Panu în Apus (1864).* Cluj, 1935, in —8°, 52 p.
- Raporturile Românilor cu Ledru-Rollin și radicalii francezi, în epoca Revoluției dela 1848.* București, 1940, in —8°, 283 p. Lucrare premiată de Academia Română.

ISTORIE CULTURALA

- Scrisori din Ardeal.* In „Scrisul Românesc“ (Craiova), 1927—28, nr. 1—4.
- Societățile culturale ardeleni înainte de Unire.* In „Patria“ (Cluj), 1933, nr. 87—90.
- Progresul cultural al Transilvaniei după Unire.* Sub tipar.

783527

*Donului Prof. A. Lapedatu
magis respectuo*

S.F. 942.

O. Boitoș

UNIVERSITATEA „REGELE FERDINAND I“
CLUJ—SIBIU

SEMINARUL DE ISTORIA LITERATURII ROMÂNE MODERNE

I

STUDII LITERARE

DIRECTOR

BCU Cluj / Central University Library Cluj
D. POPOVICI

EXTRAS

MEMORIILE LUI GEORGE BARIȚIU

DE

O. BOIȚOȘ

BCU Cluj-Napoca

RBCFG201901793

SIBIU

TIPOGRAFIA „CARTEA ROMANEASCA DIN CLUJ“

1942

B.A.L. 6771

92 (Baritina, 9.)

859.0.09 (Baritina, 9.)

859.0-94 (Baritina, 9.)

MEMORIILE LUI GEORGE BARIȚIU

I

Biografia lui George Barițiu nu are părți necunoscute. Viața acestui luptător pentru propășirea neamului său, care a depășit vârsta patriarhală de 80 de ani, a fost bine cunoscută istoriografiei noastre încă din timpul când el trăia. Pentru că George Barițiu n'a fost lipsit de recunoștința națiunii pentru truda sa în interesul colectivității etnice și pentru rezultatele străduințelor sale, iar această recunoștință s'a manifestat totdeauna și prin descrierea vieții sale, cu sublinierea meritelor dobândite pe diferite tărâmuri de activitate.

Dintre toate biografiile tipărite în timpul vieții, cea mai dezvoltată și în același timp cea mai sigură în precizarea amănuntelor, este cea publicată de Corneliu Diaconovich în broșura editată cu ocazia jubileului de 80 de ani al lui Barițiu¹). Fără să aibă pretenția de a aprecia faptele vieții celui sărbătorit, fiind o simplă „schiță biografică”, cum este subîntitulată, ea se întinde totuși pe 39 de pagini, tipărite cu literă mărunță și deasă. Mai târziu, a fost socotită drept cel mai sigur izvor de informație, și cu prilejul morții octogenarului, bunăoară, ziarele au cules din ea datele biografice necesare pentru cinstirea memoriei ilustrului dispărut²).

Dând la tipar această biografie, Diaconovich lămurea în prefața broșurii editate de el: „materialul biografic l-am adunat încă în anul 1885, când l-am publicat — în estras — în „*Romänische Revue*”, după ce D. Barițiu a avut bunătatea a-l revedea. L-am întregit acum cu unele date referitoare la anii 1885—1892”. Extrasul de care e vorba aici a și apărut în primul volum al revistei redactate de Diaconovich. Suntem în anul când Barițiu s'a retras din viața politică militantă, încetând tipărirea ziaru-

¹) *G. Barițiu, 12/24 Maiu 1812—1892*. Foi comemorative la serbarea din 12/24 Maiu 1892. Sibiu, Tip. Archidieceșană, 1892.

²) Vezi de exemplu „*Gazeta Transilvaniei*”, an 56 (1893), nr. 90.

lui „Observatorul”, pe care-l scotea la Sibiu de mai mulți ani. Faptul acesta s'a petrecut în luna Iunie a anului 1885 și el a fost un nou prilej pentru presa românească de a se ocupa de Barițiu și de activitatea lui publică, pe teren politic și publicistic.

Întâiul număr din „Romänische Revue” a apărut chiar în luna următoare, și Diaconovich a profitat de acest prilej ca să înceapă cu Barițiu seria de portrete românești din revista lui, care, fiind tipărită într'o limbă străină de mare prestigiu și circulație, îndeplinea și rosturi de propagandă națională. Chiar în acest număr de început, deci, aflăm un mic articol — numai de 2 pagini — despre Barițiu, articol de omagiu, cuprinzând și câteva date biografice. El nu era însă decât o prefață pentru ceea ce avea să urmeze, iar urmarea avea să fie acel „estras” de biografie dezvoltată de care vorbește Diaconovich în broșura din 1892. Extrasul a și apărut apoi în numărul 2 — pe August — din „Romänische Revue”¹⁾.

Anunțarea acestei biografii mai dezvoltate o face Diaconovich în felul următor: „Und da wir in der angenehmen Lage sind, eines aus kompetenter Feder stammende ausführliche Lebensbeschreibung Baritiu's zu besitzen, wollen wir dieselbe unseren verehrten Lesern in den folgenden Nummern vollinhaltlich wiedergeben”. Se pune deci întrebarea: cine este autorul acestei biografii, pe care Diaconovich o publică în 1885 în extras, adică în formă prescurtată, iar cu prilejul jubileului de 80 de ani al lui Barițiu, în întregime?

În 1892, Diaconovich scria: „materialul biografic l-am adunat încă în anul 1885”. S'ar putea crede, deci, că a cules informațiile necesare și pe urmă a scris el însuși biografia. Sfârșitul frazei, care vorbește de o revizuire a materialului de către Barițiu, nu pare să infirme această presupunere. Dar în 1885 Diaconovich declarase că biografia se datorește unui „condei competent”, ceea ce indică o altă persoană drept autor, căci e evident că despre sine însuși nu putea să vorbească în acești termeni de aparență nemodestă.

Credem că problema paternității acestei biografii se lămu-rește prin manuscrisul „schiței biografice”, care se găsește în colecția de manuscrise din Biblioteca Asociațiunii „Astra” din Sibiu²⁾. Acest document este scris de însuși George Barițiu și el poartă pe întâia filă, fără alt text, următoarea însemnare pe deplin edificatoare: „1885 Iunie 29 n. Biografi'a mea scrisa de urgentia in opt zile, parte mare dupa documente si din memoria”.

Textul din manuscris este aproape identic cu cel tipărit de

1) Sub titlul: „*Georg Baritiu. Ein halbes Jahrhundert aus dem Leben eines romänischen Politikers in Ungarn*” și cu semnătura C. D.

2) Mapa XVII, picul 8.

Diaconovich în broșura din 1892. Există câteva îndreptări de fraze, mărunte stilizări pe cari își permite să le facă orice re-dactor sau editor atent, și două pasagii cu modificări ceva mai întinse. Întâiul dintre aceste pasagii vorbește de influența pe care a avut-o asupra lui Barițiu lectura operelor lui Petru Maior, în special Istoria despre începutul Românilor. Abia schițat în manuscris, în textul tipărit acest pasaj apare dezvoltat pe una și 1/4 de pagină¹⁾, amplificat cu o seamă de amănunte cari ne arată cum a făcut cunoștință tânărul Barițiu, pe atunci student la Cluj, cu regimul maghiar opresor și samavolnic față de poporul român din Transilvania. Al doilea pasaj nou, alineatul 5 dela pag. 10 a broșurii tipărite, nu are, în realitate, decât funcția unei note de subsol. Se adaugă apoi la tipar, bineînțeles, pasajul privitor la activitatea lui Barițiu în răstimpul dela 1885 până la 1892, dar acesta foarte sumar, fără să umple măcar o pagină, — ultima din textul tipărit.

Ce îl va fi determinat pe Barițiu să scrie o „biografie“ a sa, în loc de o auto-biografie, deocamdată nu putem preciza. În orice caz, faptul că descrierea vieții sale e făcută la persoana a treia, ne dovedește cu precizie că el a dorit să nu apară ca autor al acestui text. Poate că el a avut mai puțin vanitatea de a fi autor de auto-biografie și n'a făcut altceva decât a furnizat date obiective privitoare la principalele momente ale vieții sale, celui ce-i solicitase aceste date pentru un articol de revistă. Diaconovich a respectat această dorință presupusă, atât la 1885, când rezerva lui e foarte firească, precum și la 1892, când ne-am fi așteptat ca taina să fie deslegată, ca un omagiu în plus față de sărbătoritul Barițiu. Trebuie să presupunem însă, și în acest din urmă caz, tot voința hotărîtă a lui Barițiu drept factor determinant.

II

Schița biografică publicată de Diaconovich nu este însă singura lucrare cu caracter autobiografic scrisă de Barițiu. În același loc din colecția de manuscrise a Asociațiunii „Astra“, se mai află două caiete mici cu însemnări din viața lui de după căsătorie, cari completează informațiile din lucrarea tipărită. „Insemnările“ sunt scrise într'o epocă mai îndepărtată a vieții lui Barițiu. Data lor exactă este greu de stabilit, fiindcă în cazul acesta autorul nu a avut grija să ne-o indice el însuși, cum a făcut la „schița biografică“. În orice caz, ele nu sunt nici contemporane cu întâmplările pe cari le relatează. De altfel nu avem de-a face cu un jurnal, cum s'ar putea bănuși, de oarece însemnările sunt destul de sumare și grupează faptele numai

¹⁾ Pag. 4, al. 3 și următoarele.

după ani. Dar nici în cursul anilor respectivi nu au fost scrise, ci foarte probabil ele datează toate din aceeași epocă, pe care în mod vag o putem circumscrie între anii 1853 și 1860.

Întâmplările descrise în aceste „însemnări” încep cu anul 1841, anul căsătoriei lui Barițiu, și se opresc la 1856. Totul pledează împotriva presupunerii că ele ar fi însemnări contemporane. Cel mai superficial examen grafologic ne arată că scrisul este atât de asemănător, încât nu se poate presupune un răstimp de 16 ani între întâia și ultima însemnare. Există câteva corecturi cu un scris mult deosebit de scrisul original; acestea sunt târzii, fără îndoială, foarte probabil chiar din anul schiței biografice, când Barițiu își va fi recitat „însemnările”, ca să-și reamintească anumite întâmplări. Scrisul de bază este însă aproape unitar pentru toată perioada de 16 ani, și în baza manuscrisului nu li se poate atribui însemnărilor decât cel mult un răstimp de 2—3 ani.

Caracterele latine sunt un alt indiciu cu privire la datarea mai târzie a manuscrisului, căci însemnările privitoare la începutul deceniului al cincilea, dacă ar fi contemporane, ar trebui să fie scrise cu caractere chirilice. Pe de altă parte, ortografia manuscrisului, cu particularitățile ei etimologice, ne arată că el nu poate fi mai nou decât deceniul al șaselea al secolului trecut. Ortografia indică chiar, în partea finală a manuscrisului, o potențare a etimologismului, fenomen caracteristic pentru această epocă. La început, consonanta *ș* apare de câteva ori în forma *sh*, cunoscută din titlul revistei lui Barițiu „Foaie pentru minte, inimă *shi* literatură” — de exemplu: Brashov, Shaguna — dar mai târziu câștigă teren forma cu postpunerea vocalei *i* după consonanta de bază: asiediarea = așezarea. Un caz analog este transcrierea numelui orașului Cluj în forma *Clusiu*, spre deosebire de forma mai veche *Cluju*, din partea dela începutul manuscrisului. Tot o potențare a etimologismului ne indică și adoptarea consonantelor duble: appucu, lessiconu, se oppun, bellice, etc., forme cari apar în partea finală a manuscrisului.

Mai cităm o ultimă dovadă împotriva contemporaneității însemnărilor, dovadă care se găsește chiar în textul manuscrisului. Când vorbește de veniturile lui din anul 1841, Barițiu spune că nu le poate arăta cu precizie, de oarece urmele lor „s'au pierdut în parte mare prin pierderea catastihului la Mart[ie] 1849”. Ceeace înseamnă că Barițiu avea obiceiul să poarte o condică de socoteli, cu indicarea veniturilor și a cheltuelilor, aceasta de sigur conținând însemnări contemporane. În timpul revoluției dela 1848/49, condica — sau „catastihul”, cum îi spune el — s'a pierdut. Au urmat apoi lunile de pribegie, prin Muntenia, Moldova și Bucovina, iar la întoarcerea acasă, eforturile pentru reorganizarea propriei sale gospodării, precum și

a publicațiilor periodice cari erau în același timp o misiune a vieții sale și un mijloc de existență. Totuși, după cum reiese dintr'o paranteză la capitolul anului 1854, obiceiul l-a reluat în perioada de după revoluție, ținând din nou o „cărțică de socotele“.

Acum credem că putem arăta și evoluția însemnărilor cu caracter memorialistic ale lui George Barițiu. La început a fost „Catastihul“, cu veniturile și cheltuelile, ținut la curent până în momentul revoluției dela mijlocul veacului, când s'a pierdut, fiind continuat mai târziu cu „Cărțica de socotele“. Au urmat „Insemnări din viața mea căsătorită“, scrise probabil după 1853, pe cari le publicăm în cele următoare. În sfârșit „Biografia“ din 1885, tipărită de Corneliu Diaconovich în broșura semnalată¹⁾.

III

După cum reiese din însuși titlul lor, „insemnările“ lui Barițiu se referă în primul rând la întâmplările din viața lui de familie. Incepe cu actul căsătoriei și cu arătarea piedecilor ce i-au stat în cale cu acest prilej, piedeci pe cari a trebuit să le înlăture sau să le evite. Arată pe rând data exactă când s'a născut fiecare din copiii săi, când i-a botezat, cine a fost preot botezător și cine a fost nașă botezătoare. Aici avem indicate câteva din familiile cari i-au fost mai apropiate lui Barițiu la Brașov, în timpul șederii sale în acest oraș. Sunt vrednice de reținut în special raporturile lui cu „Grecii“ din Brașov, în privința cărora aflăm aici amănunte edificatoare. Urmează apoi un fel de „catastih“ al veniturilor și cheltuelilor din fiecare an, cu arătarea modestelor beneficii realizate în decursul vremii și a întrebuirii lor.

¹⁾ Dăm aici o scurtă descriere a caietelor cu „Insemnările“.

Întâiul are formatul 18,5×12 și cuprinde 14 file. Coperta din față poartă o etichetă de vocabular, pe care e scris un I. Scrisul este pe amândouă paginile. În acest caiet sunt descrise întâmplările din anii 1841—1855. Titlul: „*Insemnări din viața mea căsătorită*“ figurează în fruntea primei pagine de text. Pe coperta ultimă a acestui caiet, înăuntru, e lipit un extras de naștere al lui Barițiu, cu data: „Petridul de Mijloc. Martie 16 st. n. 1858“, și pe aceeași pagină de copertă mai există următoarea însemnare: „Eu sunt născut în a. 1812 Mai 12 călind[arul] Iulian, la Zsucul (Jucul de Jos)*), în comitatul Clujului, unde tată-meu fusese pe atunci paroh“.

Al doilea caiet are formatul 16,5×10 și conține 30 de file, dintre cari numai 4 sunt scrise, cuprinzând întâmplările anului 1856. Eticheta de pe copertă poartă inscripția: *Partea II din descrierea viațai mele în căsătorie*“.

*) Cu chirilice.

Uneori sunt descrise mai pe larg întâmplări cari au influențat viața lui familială. Cu tagma preoțească n'a trăit în raporturi prea bune în tot răstimpul de 16 ani la care se referă însemnările. Pregătit el însuși pentru cariera preoțească, de care s'a îndepărtat cu timpul în mod definitiv, se pare că a avut mult de suferit, mai întâi d'in cauza preoților din Brașov și pe urmă din cauza episcopului Andrei Șaguna. Pe preoții locali îi compătimentește și trece înainte, persecuțiile lui Șaguna însă îl întristează și îl revoltă, după cum vom vedea.

O altă serie de neplăceri a avut din cauza autorităților administrative ale orașului Brașov. Având fiecare din acțiunile mari ale vieții sale un scop național, fie că țintea un progres pe tărâm cultural, fie o cucerire în domeniul vieții economice, era firesc ca Barițiu să se lovească de conducerea municipiului, care nu era românească. Conflictul izbucnit l-a suportat și dela luptă nu s'a dat înapoi. Dela o vreme s'a angajat să promoveze și viața publică a comunelor fruntașe din apropierea Brașovului, îndrumând în același timp și corporația negustorilor din oraș. Măhnit se arată și de astă dată numai atunci când întâmpină neînțelegerea sau răutatea conaționalilor săi; atunci când un conflict din sânul Reuniunii Femeilor Române din Brașov degerează în luptă confesională, sau când negustorul Rudolf Orghidan se zbate ca să orienteze Fabrica de hârtie dela Zărnești — la întemeierea căreia Barițiu contribuise atât de mult — în profitul său personal.

Dintre marile momente ale vieții lui Barițiu, din răstimpul de 16 ani la care se referă însemnările, unele sunt abia semnalate. Așa este perioada revoluției dela 1848—49. Ajungând la anul al doilea al războiului civil, el se mulțumește să însemneze doar această frază scurtă: „Suferințele mele din 1849 până la 3 Oct. când m'am rentors din Bucovina merită a fi descrise distins”. Această descriere a și făcut-o apoi în „biografia” pe care a publicat-o Diaconovich.

Desvoltat este descrisă în „însemnări” călătoria lui în Europa apuseană, din iarna anului 1852, când a străbătut Elveția, Germania, Franța, Belgia și Olanda, în căutarea mașinilor celor mai potrivite pentru instalarea Fabricii de hârtie dela Zărnești, precum și truda lui pentru înființarea și inzestrarea acestei întreprinderi românești. Descrierea se completează prin „scrisorile” publicate de el chiar în timpul călătoriei, în foiletonul „Gazetei Transilvaniei” și în „Foaia pentru minte, inimă și literatură”¹⁾. Din acest pasaj trebuie reținut, printre altele, amănuntul că la Paris a fost călăuzit de Românii ce se aflau acolo. după cum la Viena i-a fost bun sfetnic Ioan Maiorescu.

¹⁾ În nota care trimite la aceste scrisori, Barițiu a uitat să menționeze și „Gazeta”.

Conflictul cu episcopul Șaguna, ce a culminat prin faimoasa circulară din 5/17 Decembrie 1855, prin care credincioșii bisericii ortodoxe au fost îndemnați să nu mai citească periodicele la cari colaborează Barițiu, este și mai pe larg descris. Revolta lui atinge în cazul acesta un grad de intensitate care îl duce până la expresii vulgare. Este satisfăcut de reacțiunea favorabilă pentru sine pe care o provoacă în opinia publică atitudinea lui Șaguna, dar până la urmă este copleșit de povara morală a loviturii primite. Notează și de astădată că „istoria acestei catastrofe naționale merită a se descrie în o carte întreagă”. Are dovezi în sprijinul său, pe cari însă nu le poate publica. Printre ele, cea mai de seamă este întâmpinarea inteligentă și drastică a bucovineanului Eudoxiu Hurmuzachi, amfitrionul lui Barițiu din 1849¹⁾. Scrie el însuși o „apărare”, dar prietenii nu-l lasă să o dea publicității. Și astfel este nevoit să se mulțumească cu o satisfacție pe jumătate.

Acumulându-se amărăciunile, descrierea întâmplărilor se simte și povestea anului 1856 se încheie cu un lung aliniat ce începe pe acest ton de deprimare: „Toată viața mea dela 1836 încoace, de când am ieșit mai cu deadinsul în lumea practică, a fost numai o luptă continuă, fără rost, fără de repaos, încordată, gonită și forțată de împrejurări fatale, grele, cât și de oameni răi; iară anul 1856 se părea că voește, cași anul 1848/9, să mă răpună cu totul. Procesul și scârbele cu Șaguna mergeau înainte. Gazeta luase oricum lovitură ametoitoare; redactorul ei își pierduse firul și căuta ajutor pe unde nu era nicidecum. Cu fabrica stam rău preste măsură...” și sfârșește cu anunțarea demisiei din funcția de director administrativ al fabricii dela Zărnești.

Deși însemnările privitoare la activitatea lui practică predomină, sunt amintite la locurile potrivite și acțiunile lui de ordin literar sau cultural. Astfel, colaborarea la gazeta politică și la revista de el înființate, precum și editarea calendarului; apoi redactarea unui dicționar german-român în colaborare cu Gavril Munteanu, care s'a tipărit în două volume, în cursul anilor 1853—54; precum și ajutorul dat la alcătuirea vocabularului român-german al doctorului George A. Polizu, publicat tot la Brașov, în 1857.

* * *

Am spus la început că biografia lui Barițiu nu are părți necunoscute. Dacă fragmentele de memorii pe cari le publicăm nu aduc noi fapte capitale privitoare la descrierea vieții și activității lui, anumite amănunte intime, din viața de familie, în-

¹⁾ Ea a fost publicată de N. Bănescu, în *Corespondența Familiei Hurmuzachi cu Gheorghe Barițiu*. (Vălenii de Munte, 1911), pag. 113 și urm.

semnate aici, nu sunt tocmai lipsite de interes pentru o reconstituire exactă a etapelor acestei vieți. Iar felul cum se răsfrâng în sufletul lui Barițiu conflictele ce le-a avut în câteva momente hotărâtoare din viața sa, ne ajută, fără îndoială, la desenarea sigură a profilului său sufletesc.

Preocupat deopotrivă de viața culturală ca și de cea economică a poporului său, Barițiu a activat în viața politică largă precum și în anumite sfere sociale mai restrânse, totdeauna cu rezultate pozitive obținute, indiferent de profitul său personal. Spirit întreprinzător și perseverent în toate domeniile vieții, așa ne apare Barițiu din aceste însemnări intime. Sortit să activeze în cei mai frumoși ani ai vieții sale în orașul Brașov, s'ar putea spune că el a asimilat în mod ideal și a fructificat attributele cu cari este înscris acest oraș în istoria năzuințelor spre independență națională și propășire culturală a Românilor din Transilvania.

OLIMPIU BOIȚOȘ

INSEMNĂRI DIN VIAȚA MEA CĂSĂTORITĂ¹⁾

În anul 1841 Ianuarie 6/18 am schimbat inele cu soția mea Maria Velisar, în Temiș, la locuința lui Georgiu Carcalechi, față fiind amicul meu Dr. Paul Vasici, pe atunci director de carantină, împreună cu a doua soție a sa Iuliana. Altă logodire n'a fost, din pricină că-mi păsa ca să scap de gurele acelor cari cugeta a mă încurca pe airea, cum și de intrigele unor preoți, cari pe atunci mă persecuta cu nespusă ură, numai din chiar senin, din răința unită cu stupiditatea.

În 13/25 Aprilie 1841 m'am cununat cu dispensaciune de strigări primită dela episcopul Ioan Lemeni, însă numai acasă, tot la G. Carcalechi în Brașov, prin parohul S. Tomas din Tohan, pe care preoții din Schei nu l-au suferit a se apropia de biserică, nici au voit a face strigări pentru soția mea, nici a o dispensa de ele. Eu însă am răs de toate acestea mici răzbunări popești și m'am cununat preste voia lor, cum și preste voia părinților mei, cari nici decum n'au voit ca să rămân eu pe la Brașov. Sărmanii, ei, unii ca și alții, pricepea pe cât și vorbea; iar eu îmi mânăm nainte sacrul scop de a face din Brașov o piață, nu numai comercială, ci totodată și mai vârtos un isvor de cultură și lumină națională, cum și — de s'ar putea în viață-mi — un repaos și acoperemânt pentru libertatea bine înțe-

¹⁾ Prezenta lucrare neavând obiective de natură filologică, ortografia și punctuația manuscrisului lui Barițiu au fost unificate și, în parte, modernizate, pentru o mai ușoară și mai profitabilă lectură.

leasă și pentru eterna dreptate și adevăr, în care apăsata mea națiune pe atunci nici că mai credea.

Ingrijat și amărit era sufletul pe atunci — și popii mi-l amăria înadins mai tare —, încât dacă cuget la grelele împrejurări în care mă aflam, mă mir în adevăr cum îmi și veni ca să mă și căsătoresc aici.

Nași îmi fuseseră Dr. P. Vasici și Georgiu Arbutina, maior și comandante de piață și frontieră. Un prânz școlar încheea acea ceremoniă, după care seara îmi dusei mireasa la locuința mea în casele Capelei, la a cărei școală profesioriam.

În anul 1841 am avut speșele casei la 600 f. m. c.¹⁾. Iar veniturile îmi era dela profesură, dela redacțiune și ceva private, ale căror urme s'au pierdut în parte mare prin pierderea catastihului, la Mart. 1849.

Soția mea, îndată după 6 săptămâni se bolnăvise foarte greu. Soacră-mea, care este o femeie semismintită și rea, precum abia vor mai fi 10 în Brașov, a și început a face pretensiuni de acelea cu care adusesse pe bărbatu-său la desperanță și mormânt. Eu, deși mă costa mult, i-am înfrânt reința grecească; pentrucă pe cât fiie-sa are temperament ilar și flexibil, pe atât numă-sa este furioasă și nebună, care i se trage dela o educațiune desmierdată preste măsură.

Anul 1842 încă-mi fu fatal în câteva privințe. Schimbarea Domniei în Țara românească au fost de o natură ca să-mi însuflă griji foarte mari.

Pe acesta an avui spese în casă și familiă la cf. 712. Tot în decursul aceluși an am fost în stare de a-mi vedea și un prisos de câteva sutisoare, pe care l-am așezat la casa de păstrat. Ceva argintării încă am cumpărat.

În 20/8 Mart. 1843 mi se născu întâia pruncă, pe care am botezat-o în 28, punându-i numele *Aurelia*. Din cauza intrigelor popești am botezat-o și pe aceasta în casă, fiindu-i naș D. Dr. P. Vasici. Această pruncă reposă în 18/6 Mai al acestui an; boala i se trase mai mult din neștiința noastră de a tracta cu pruncii. Aceeași fu astrucată²⁾ la biserica S. Nicolae prin — preoții de acolo. Tandem³⁾.

Venitul anual pe 1843 fu 10,70 fcm.

Speșele, la care se înțelege și onorariul de 1,20 fcm. ce am dat fratelui A. Murășan⁴⁾ 9,50 fcm.

Rest: 1,20 f.

¹⁾ Florini monedă convențională.

²⁾ Inmormântată.

³⁾ Totuși. (Lat.).

⁴⁾ Poetul Andrei Mureșianu, colaborator la „Gazeta Transilvaniei“ și la „Foaia pentru minte, inimă și literatură“.

(În acest an am ajutat și pe soru-mea cu 44 fcm., când s'a măritat).

Puținul rest, împreună cu onorariul patrioților Moldovani, se adause la capitalăuț.

În acest an, Moldovenii pe lângă o adresă de recunoștință îmi trimiseră ajutoriu și un inel.

1844. În 22/10 Apr. mi s'a născut a doua fiică, pe care am botezat-o în 30 Apr., punându-i numele *Maria*. Botezul i-a fost foarte incurcat, din pricină că prunca se bolnăvisese, sau, mai bine, leșinase de foame, din pricină că mumă-sa niciodată nu are țiță deajuns. Nașa botezătoare fu Cocioana Paraschiva, soția Dn. George Nica, prietin și binevoitoriu al casei mele.

Venitul pe acest an cf. 1650.

Spesele încă mari, căce îmi adasei multe la casă, călătorii și la Comarnic, apoi în Oct. la București, dedei ajutoriuul anual soacră-mea, onorariul lui A. Murășan — suma tocma cf. 1000.

În acest an, la Septemvnr., mă mutai din casele Capelei în casa unde șed acuma. Bine era dacă mă mutam și mai nainte, pentrucă avusem un cartir prea nesănătos.

A. 1845 este memorabil pentru casa mea.

În August mi-am dus soția și prunca la părinți și la Cluj. Îndată după aceasta pornii cu J. Gött la Viena și Francfort, de unde mă re'ntorsei târziu în Octomvriu.

În acest an principele Bibescu îmi dede un ajutoriu la gazetă de 120 H¹), ca oareșcare desdăunare pentru multele daune, înșelătore ale colectorilor din Țara rom., cum și pentru nenceta-tele chicane²) ale censurei din București. Cei mai buni doi prietini mă îndemnară ca să primesc acest ajutoriu, care însă 'mi strică foarte mult. Bibescu voia să treacă în ochii Rușilor de prietin al lor; iară pe sub mână să fie Român *bun*. Rolă foarte grea aceasta.

Tot în acest an mă lăsai de profesură, dupăce am servit la școala din Brașov 9 ani; de nu mă lăsam, școala mă costa viața.

Venitul acestui an nu-l mai pociu afla; spesele însă au fost mai grele ca oricând, nu numai pentrucă am călătorit, ci căce am și cumpărat multe la casă, am dat onorariu mai mare, am ajutat și familia părințască; așa spesele s'au suit la notabila sumă de cf. 1550.

1846. Iarăși an al năcazurilor.

În 23/11 Febr., Duminecă spre Luni noaptea, mi se născu a treia fiică, pe care o botezarăm în 28/16 Febr. punându-i numele *Victoria*. Nașa Cocioana Maria, fiica D-lui G. Nica.

1) Galbeni.

2) Șicane.

În Apriliu mi se bolnăvi fiica Maria de vărsat, recidivă în curs de 3 luni de 2 ori, într'aceea sparse și o țită a mumă-sa.

În 5 Iuliu astrucaii și pe fiica mea Marița, despre care Dr. Greissing zisese: „Eine seltene Lebhaftigkeit mit Geist verbunden”.

În același an, la Iunie, venise la noi tată-meu și frate-meu Alesandru.

În August iar am călătorit la Comarnic.

Spesele anului: cf. 960.

Preste aceasta reparatură și prefacerea unei
căscioare de locuit a soacrei cf. 113.

1847. În 28/16 Iul. mi s'a născut un fiu, pe care în 2 Aug. n.¹⁾ l-am și botezat curând, punându-i numele *Georgiu*, căce în 4 Aug. n. l-am și dat pământului. Nașă tot Cocoana Paraschiva G. Nica.

Veniturile acestui an încă nu le pociu afla, iar spesele au fost: cf. 1200.

În aceasta încă se cuprinde atât onorariul pentru corectură etc., cât și ajutoriul anual ca de cf. 60 dat soacră-mea și alte ajutoare la familia părintească.

1848. Anul catastrofelor și al cutrierăturelor, al luptelor între viață și moarte.

Presimțul meu, ajutat de multa lectură a celor mai bune jurnale germane, îmi pregătise sufletul pentru o catastrofă ca aceasta, nu însă și pentru desfășurarea depravaciunii unor caractere cu care avui a mă înfrunta în acest an.

Adunarea din Mai dela Blaj, Dieta din Cluj, cabalele din Sibiu îmi dederă o timpuriă convicțiune că patria noastră nu mai putea scăpa fără vărsare de sânge.

În 19/7 August, Sâmbătă, mi se născu al cincilea prunc.

L-am botezat în 12 Sept. n., punându-i numele *Ieronim*. Nașă tot Cocoana Paraschiva G. Nica. Parohul botezător tot Toma Vasiliu.

Suferințele mele din 1849 până la 3 Oct., când m'am rentors din Bucovina, merită a fi descrise distins.

În anul 1850 încă avui a suferi multe. Gazeta mi se opri.

1851. Ianuaru 24/12 mi se născu a patra fiică, care se boteză în 6 Febr. n., primind iarăși numele *Aurelia*. Preotul botezător Toma Vasiliu; nașă tot Cocoana Paraschiva G. Nica.

Cea mai înverșunată luptă curge între mine și Magist[ratul] Braș[lovean]²⁾, pentrucă acesta cauza națională o preface în personalitate.

În 24/12 Iuliu naintez concurs de judecător sau substituit

¹⁾ Nou, adecă stil nou.

²⁾ Primăria.

procurator. M'au îndemnat oamenii noștri, însă rău au făcut. Nu era pentru mine.

În 5 Dec. 1851, voind a acredita noua tipografiă din Brașov a lui Römer et Kamner, depun la Casa Georgiu Ioan et Fii suma de cf. 600.

Iar lui Römer îi numărasem la mână cf. 400.

Pentru suma din urmă am luat și quietanță dela Römer, pe carea însă o admanuai tot Casei G. Ioan et Fii; iar eu am a primi de acolo copiă a obligățiunii lui Römer et Kamner și revers pentru suma de sus cf. 1000, una mie fiorini mon. conv., cu care creditai tipografia.

În Ianuarie 1852, în urmarea răzbunării pentru procesul câștigat al Zerneștenilor, căutându-mi-se alt protest la mandatul guvernului, fusei arestat pe 8 zile la Capitanat¹⁾. Ci tocma acest caz neplăcut îmi dede cea mai bună ocaziune de a face guvernatorului cunoscute intrigele și blăstămățiile din Brașov. — În scurt, generalul Chavani, care fusese comandante distr[ictual] la Sibiu, fu strămutat la Cluj. Magistratul din Br[ășov] primi feluri de muștrări și înfruntăciuni.

În Aprilie 1852 mă apuc de compunerea lesiconului germano-român.

În 8 Sept. c. n. 1852 mi se naște fiia-mea *Cornelia*, carea fu botezată în 21/9 Sept., tot la Capela român., de parohul Toma Vasiliu și nașă fiind Cocioana Paraschiva G. Nica.¹⁾

În 13 Sept., după intruparea unei soțietăți pentru așezarea unei fabrici mehanice de hârtie la Zernești, acea soțietate, a cărei membru sunt și eu, mă alesă cu unanimitate de pleniputinte al său, spre a tocmi și arvuni undeva în Europa toate mahinăriile fabriciei noastre, lucrute după principiile cele mai nouă ale mehanicei.

În 14 Oct. am pornit din Brașov spre Viena; în Sibiu mi-am scos pasport pentru țări străine; în 18 Oct. am mănecat dela Sibiu, după ce am subșternut²⁾ și rugămintea de concesiune p. fabrică.

În 23 am ajuns la Viena. Aici am petrecut până în 7 Noemvr., consultând asupra planului fabricii noastre cu bărbați cunoscători³⁾ și călătorind pe la fabricile de prin pregiur, anume la Neusiedel și la Baden³⁾. După ce m'am convins că în Austria nicidecum nu se capătă fabricanți de mahine p. hârtie și că în Elveția, la Escherwiese, sunt neasemănat mai scumpe decât în Belgiu — la 8 Noemvr. n. purcesei pe la Praga, Dresda, Leipzig, Hanovera, Cöln la Tirlmont în Belgiu, unde intrai la Casa I. I.

¹⁾ Poliție.

²⁾ Depus, înaintat.

³⁾ Fratele I. Maiorescu îmi fu de tot ajutorul. (*Nota autorului*).

Gilain. Acesta mă trimise mai întâi la Roulemonet în Olanda, spre a vedea acolo un model de fabrică de hârtiă și apoi a toc-mi mahinele, ceea ce s'a și întâmplat. Cu acea ocaziune cercetai și alte fabrice, anume una mare de pânurări¹⁾ fină la Vervieres. După ce am luat dela Dn. I. I. Gilain un calcul preliminarium, în 18 Noemvr. am plecat la Brüssel.

În 19 Noemvr. am trecut la Paris, unde am ajuns seara pe drumul de fier. Aici petrecui opt zile tocma pe când decurgeau alegerile pentru împăratul Napoleon III. După ce mă siliu a întrebui (sic!) acel timp scurt cât se poate mai cu mare folos al meu în Paris, la care fusei prea bine ajutat de cătră Românii petrecători acolo, mai luând și dela Casa Targot de lângă Paris un calcul preliminarium p. mahinării, în 27 Noemv. părăsii Parisul, aducând cu mine dorința de a-l mai vedea odată în viața mea, pe timp însă mai îndelung. Seara sosii la Strassburg, unde numai cât am mas și dimîn[eața] în 28 am purces la Basel în Elveția, unde ajunsei pe prânz. De acolo noaptea pornii cu posta la Zürich. Aici stătui 3 zile, până conferii și cu casa Escherwiese în privința fabricii noastre și îmi luai și de acolo calcul preliminarium. În 1 Dec. mănecai dela Zürich pe la Romanshorn, pe lacul Boden²⁾ (cu vapor) și ieșii în Bavaria. În 2 Dec. am și ajuns la München, unde petrecui numai o zi, însă foarte bine. În 3 Dec. pornii, mă pusei pe drumul de fier cătră Nürnberg, Hof, Leipzig, Dresda, trecui prin Praga drept la Viena, unde am și ajuns în 4 Dec. seara la 7 ore.

În 9 Dec. am mers cu Dn. Desiré Gilain, unul din fiii fabricantului, la Glognitz-Schlegelbrühl, spre a vedea noua fabrică de hârtiă mecanică care costă pe Stat 800.000 fcm. și are 28 olande cu 3 mahine continue.

În 13 Dec. încheiei contractul p. mahinării cu Dn. Gilain și dedei arvună 9000 fcm.

În 14 Dec. părăsii Viena și în 20 sosii la Brașov³⁾.

1853. După ce mi-am dat socoteala călătoriei, soțietatea noastră mă alese iarăși cu deplină încredere ca să conduc și ridicarea edificiului fabricii la Zernești, pentru un mic onorarium anual de 800 fcm. (În timpul călătoriei avusem pe fiecare zi și 5 fcm. și spesele chiriilor extra). Așa din 10 Mai mă mutai la Zernești și — fără să am proviziunea cea mai mică de materiale — adunai toate trebuincioasele, în 22 Iun. puserăm peatră fundam[entală] și în 10 Dec. se văzură 32° lungimea sub coperiș.

Deși ocupat preste măsură cu trebile fabricii, totuși lucră-

¹⁾ Postav.

²⁾ Lacul Constanța.

³⁾ Vezi această călătorie mai pe larg în Foaia din No.-Dec. 1852 și Ian. 1853. (Nota autorului).

rile literare încă nu le-am putut părăsi, ci am fost silit a continua la lesiconul germano-român și a da necurmat ajutor, mai vârtos de articoli începători¹⁾, la Gazeta Trans.; mi-am compus și Călimdariul pe a. 1853.

Pe iarnă mă re'ntorsei cu familia în Brașov, unde iarăși mă văd silit a lucra din toate puterile, atât la lesicon, care iese mai mare decât să putuse prevedea, cât și la Gazetă, care tocma în aceste timpuri turburoase și belice are cea mai mare trebuință de ajutorul meu; căce soartea națiunii noastre iarăși stă cumpănită în două. Preste aceasta, cauzele comunei române și ale gremiului²⁾ negu[ătorilor] nu înceată a-mi cere și acum conlucrarea mea.

1854. În 30/18 Ianuarius (Luni) la 5 ore dimîn. mi s'a născut al optulea prunc, care fiind fetiță și botezându-se Sâmbătă în 11 Febr./30 Ian. la Capela român[escă] din Cetate, de cătră preotul Ioan Dumbravă, a primit numele *Octavia*. Nașă i-a fost tot Cocioana Paraschiva G. Nica, acea femeie pe cât de bună și iubitoare de familia mea, pe atât cercată de soarte prin desele morți între membrii familiei D-lor.

Febr. 26/14. Evenimentele politice se desfășură tot mai serioase. Războiul ruso-turc decurge și acum iarna, iară în aceste zile se așteaptă un manifest de război între puterile apusene Anglia și Franța și între Rusia. Sunt constrins a-mi devota toată luarea aminte asupra acestor evenimente foarte fatale.

Pe a. 1853 am avut venitul total	cf. 1814,46
Iară speșele totale au fost	<u>1314,46</u>

Restul din venit l-am elocat la fondul fabricii cf. 500.

Starea mea totală socotită în bani elocați și stătători în juvaere și argintării, în bibliotecă și acareturile casei, este pe la începutul anului 1854: 5201 f. 44 cr.³⁾.

(Vezi cărticica-mi de socotele).

Din Aprile nainte ies la Zernești spre a continua clădirea fabricii de hârtiă, care va costa mai mult decât s'a potut prevedea. Salariul îmi rămâne același de 800 f.

Intr'aceea, fiindcă gremiul negu[ătorilor] levantini cere cu tot adinsul ca să iau asupra-mi de nou notariatul și să le țin cancelaria gremială deschisă, precum am ținut-o dela 1 Sept. 1850 până la 1 Mai 1853, m'am învoit pe 1 an, 1 Ian.—31 Dec., însă numai cu 250 fcm. salariu, fiindcă numa odată pe săptămână voi veni dela Zernești preste vară la cancelariă. Această

¹⁾ De fond.

²⁾ Asociația, corporația.

³⁾ Cruceri. Moneda divizionară dela florini.

cancelăriă a folosit *foarte mult Românilor brașoveni*, cum și celor din ținut.

La redacțiunea Gazetei și a Foiei încă conlucru, și încă cu atât mai mult că Gavr. Munteanu dela 1 Ian. nu mai ajută.

Lesiconul germano-român îl continuăm și pe a. c.

Clădirea fabriciei dela Zernești se re'ncepe numai în August, din cauză că dărimându-se un mur¹⁾ de 400 fcm., s'a escat un proces cu maisterii murari, dintre cari Martin Oláh, deși Zunftmeister²⁾, este prost ca un bou.

În Oct. pornirăm mahinele dela Belgiu, care veniră până la Cnsple³⁾, de unde, din cauza războiului, nu se potură aduce la Galați, spre marea mâhnire a noastră.

Cu 31 Dec. 1854 punem capăt lesiconului germano-român. 1855.

Continuiez colaborarea la Gazetă.

Țiu și cancelaria neguțătorească.

Port și toată treaba fabriciei.

În 1 Apr. (20 Mart.), ziua de Florii, mi se naște o fiică, pe care o botezăm în 12 Apr. nou și îi punem numele *Maria*. Nașă tot Cocioana Paraschiva G. Nica, preotul botezător Toma Vasiliu.

În decursul anului îmi continuai întreprinderile lucrări; în privința fabriciei însă avui foarte mari grije și greutate, din cauză că mahinele ne steteră până în Noemvr., adică tocma un an, la Cple, prin care ni se făcu o pagubă atât de mare, încât în loc de 100.000 fcm. vom fi siliți a cheltui cel puțin 160.000 fcm. până să o vedem în lucrare.

În acest an mă făcui pleniputinte al: comunei colective Bran, al Zerneștilor, al Tohanului Nou, al Poienei Mărului, pentru ca să le scăpăm pădurile pe care se încoardă fostele posesoare a le lua dela aceleași.

În Octomvr. și Noemvr. se porni o ceartă foarte urită între membrele Reuniunii Fem. Române, care începe să ia caracter religios, de care pericol eu mă silesc a o feri.

În Dec. vine eppul⁴⁾ Șaguna la Brașov, unde șade 6 zile, și se încearcă a pune mâna pe gimnaziul românesc, dechiară în fața reprezentanților că națiune *nu mai este*, ci numai relege⁵⁾, și jură pe episcopia sa. Brașovenii își deschid ochii, se opun; îl tractează cu mese, apoi se retrag cu totul de cătră el. Eppul se departă de aici foarte disgustat și desamăgit. Acum, zic, nu mai poate zice, cum a zis de atâtea ori, că Barițiu abate inimile

1) Perete.

2) Staroste. (Germ.).

3) Constantinopole.

4) Episcopul.

5) Religie.

Brașovenilor de cătră el, căce minciuna aceasta nu se mai prinde. Astădată eu încă eram rău văzut la o parte de Brașoveni, din cauza făcăturilor cu Reuniunea; ci bunii oameni în scurt iarăși se convinseseră de curăția cugetului și candoarea caracterului meu.

Bietul I. Popasu, protopopul, cu mica sa clică jucă și astădată ticăloasa rolă de lingariu, acuzător, ciocoiaș grecit. Păcat de talentele acestui om, cu care s'a unit un caracter atât de miseraver. El nicidecum nu e bigot, precum nu e nici Șaguna; însă atât mai urită și mai disgustătoare fățaria lor.

Dec. 24. Parohul și profesorul Nicolae *Velia Tincu* dela Vershetz¹⁾ îmi cuminecă (sic!) lucruri foarte scârnave despre portarea Sârbilor cătră Români, iară între acestea quintesința unui jurământ pe care trebuie să-l depună toți noii preoți, adică: „Mă jur pe Dumnezeu cel viu etc., cum că numai dacă voi cugeta a trece la altă credință etc., să nu-mi sufere pământul oasele, ci să fie fierelor sălbatece spre roadere, neamul meu, semința mea să fie afurisită și nenorocoasă etc. etc.”

Între acestea, episcopul Andrei Șaguna, infuriat de relele rezultate ale călătoriei sale la Brașov, precum și mediate amărit pentru cumplitele pierderi ale Rușilor în Crimeea și pentru toată umilirea lor; văzându-se ici-colo demascat și prin publicitate întru faptele sale cu care voia să lege ochii Românilor, — emise veninosul și barbarul și plinul de minciuni Cerculariu din 5 Dec. v. 1855, prin carele socoti să omoare moralicește atât „Gazeta” și pe redactorul ei, cât și pe mine și Călindarul meu. La citirea aceluia pamflet scârnav, tot publicul dete un țipet de spaimă și urgiă, zicând: „Aceasta e speculă bănească în favoarea „Telegrafului”²⁾, carele nu incape de Gazetă, și în a Călindarului episcopesc, care nu se vinde așa bine precum se vinde al lui Barițiu. Ș. a. ș. a. — Numai câțiva sclavi ai lui Șaguna strigară: „Bine este, să se restignească acei doi dascăli naționali”³⁾).

Ci istoria acestei catastrofe naționale merită a se descrie în o carte întreagă. Vezi și alte acte între hârtiile mele. Eu din parte-mi am cerut satisfacțiune dela gubernatoriul țării, carele însă m'a îndireptat pe calea judecății. Eu însă, dupăce mă sfătuii cu un bărbat de Stat, recursei întru înțelesul legilor drept la suprema poliție în Viena, precum și la Ministeriul învățământului și al dreptății.

1) Vârșet, în Banat. N. Velia Tincu era profesor la secția română dela Teologia sârbească din Vârșet.

2) „Telegraful Român” din Sibiu.

3) Al doilea dascăl este Iacob Mureșianu, noul redactor al periodicelor brașovene.

Recursul meu avu, deși în tăcere, cel mai bun rezultat mai în toată privința. Șaguna plăti foarte scump atentatul său de asasinat moral, și încă înainte-i este.

Popii fuseseră siliți a citi acel pasquil¹⁾ de pe amvon; poporul însă mai de frunte din Brașov eo ipso își arată simpatiile sale cătră mine pe față; numai familia lui R. Orghidan²⁾ se încercă a mă lua la goană; însă adevărata pricină la acești oameni fără nici un caracter a fost că, văzând ei apropierea lucrării fabricei, socotiră că nu o vor putea exploata *numai* pe socoteala lor, dacă voi mai fi și eu la mijloc. Ci Nemesis își răzbună și de aceștia în modul cel mai neașteptat și strigător, precum vom vedea mai jos.

Cu data din 28 Decemvr., M. Aga și venerabil bătrân Eudoxiu Hormuzache a scris o prea bună refutațiune a cerculariului șagunian, care însă nu s'a potut tipări. Eu am scris o *apărare*, ci amicii nu mă lăsară a o tipări nicăiri. Va veni timpul și la acestea.

Anul 1856 mi se începu cu nemaiauzita luptă pe care avui a o purta în contra barbarelor atacuri ale episcopului A. Șaguna, despre care însemnai câte ceva în partea I, sau mai bine în cârticica întâia.

Intru altele, mă ocupai ca și mai nainte: cu trebile gremiului neguțătoresc; cu ale fabricii și cu colaborarea la „Gazetă”; iară la toate acestea mi s'a mai adaos o altă sarcină neașteptată, adică lucrarea la dicționarul româno-german al Drului Polizu.

Din Aprile înainte începură a sosi din mahinele fabricii, a căror greutate totală era preste 1670 ctri³⁾ și care transportate fiind cu nespusă nevoie dela Constple, unde zăcuseră un an întreg — din 15 Noemvr. 1854 până în 20 Noemvr. 1855 — la Galați, unde iarăși stătură preste iarnă din cauza înghețării corabiilor; trei olandeze pe care se aduseseră, abia acum se putură nainta spre Zernești, iară transportul ținu până la Iuliu 1856.

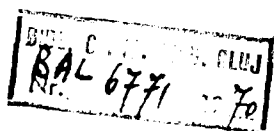
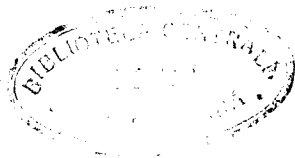
Toată viața mea dela 1836 încoace, de când am ieșit mai cu deadinsul în lumea practică, a fost numai o luptă continuă, fără rost, fără de repaos, încordată, gonită și forțată de împrejurări fatale, grele, cât și de oameni răi; iară anul 1856 se părea că voește, cași a. 1848/9, să mă răpună cu totul. Procesul și scârbele cu Șaguna mergeau înainte. Gazeta luase oricum lovitură ameițitoare; redactorul ei își pierduse firul și căuta

1) Circulară.

2) E vorba de Rudolf Orghidan, cu cheltuielă căruia s'a tipărit întâiul număr din „Foaia săptămânală” a lui Barițiu.

3) Centenari. Măsură de greutate.

ajutor pe unde nu era nicidecum. Cu fabrica stam rău preste măsură: lipsă de bani; iară mai vârtos reința unor oameni și groasa stupiditate a altora mă ținea pe loc întru toate lucrările mele. Fundamentele tuturor mașinelor și ale transmisiunilor, urloiul cel înalt, canalul întru toată lungimea lui, roata cea mare idraulică și 1/2 podeala fabricei sus și jos mai era încă de făcut; banii lipsea, prin urmare lipsea și materiile; iară apoi se aflau oameni blăstâmați carii aceste lipse le răstălmăceau și mă învinuiuau numai pe mine pentru întârziere. Intre aceia erau meșterul zidar Ferdinand] Bittermann, lemnaru[1] Jo[hann] Pongratz, monteurul Hein[rich] Ruegg trimis dela casa Gilain, om deștept, dar bețiv și lipsit de orice simț moral. Aceștia făcură complot asupra mea; se folosiră apoi de stupiditatea lui Rud. Orghidan și de ticăloșia fiilor lui, iritară pe companioni asupra mea. După aceea tot Rud. Orghidan conspiră asupra-mi cu Jul. Fremont, un franțoz trimis de casa Gilain în calitate de director tehnic, omul cel mai stricat, procler și amăgitor din câți a călcat vreodată din Franța în Ardeal. Pe atunci Rud. Orghidan se simțea stricat banquerott în averea sa, pe care o prădă ca un gogoman ce fu, ascultând numai de nevasta sa și de doi copii ai săi. Așa el își făcuse planul ca de o parte să așeze pe fiul său Nicolae în calitate de chef comercial la fabrică, iară de alta și totodată să pună mâna pe averea și pe creditul fabricei, spre a se scăpa cu aceasta de faliment. Orghidan avea trebuință de a se alia cu Fremont spre a-și ajunge scopul mai bine și mai sigur, iară pe mine a mă delătura cu orice preț, ceea ce însă nicidecum nu era lucru ușor. Eu însă i-am înlesnit lui planul, pentrucă în Noemvr., după ce partea mare a mașinelor era așezată, îmi detei *dimisiunea* din postul de plenipotent al fabricei și aceasta o făcui cu toată solenitatea, în scris. Obligațiunile mi le-am rupt în bucăți și le-am aruncat pe masa adunării.

BCU Cluj / Central University Library Cluj